

VENKATASURI'S
NAUKA CHARITRAM

IN SANSKRIT

SAURASHTRA SABHA

MUSEUM & SAHITYA

MADURA

—
1947

Vida Danos 12 & 13

॥ श्री ॥

श्रीमत्कविवेङ्कटसूरिविरचितम्

नौकाचरित्रम्

नाम काव्यम्

अडैयार् सङ्गीतशिरामणिकलाशालाशास्त्रोपन्य

राजगोपालार्थेण

सशोध्य संपादितम्

मद्रसर्वकलाशालामङ्गीतविभागाध्यक्षाणां

साम्बमूर्त्यार्याचार्यवर्याणां

उपोद्घातेन समुद्भासितम्

मधुरानगरीस्थ “ सौराष्ट्रसभया ”

सर्वजिन्नामसवत्सरे मेघे मासि

प्रकाशितम् ॥

ஸ்ரீமத கவி வேங்கடஸூரி ஸ்வாமிகள்
Srimad Venkatasuri Svami

ஸ்ரீமத் கவி வேங்கடஸூரி அவர்களால் இயற்றப்பட்ட

• “ நௌகா சரித்திரம் ”

என்னும் காவயம்

அடையாறு ஸங்கி கசிராமணி கலாசாலை

சாஸ்திரோபநியாஸகரான

ஸ்ரீமான் P K இராஜகோபால் ஐயர்

அவர்களால் நன்கு பரிச்சீலிக்கப்பெற்றது

சென்னைப் பல்கலைக்கழகத்தின் ஸங்கி தப்பகுதியின்

தலைவரான பேர-சிரியா

பரம்மஸ்ரீ P ஸாமபமுாததி ஐயா

அவர்களுடைய முன்னுரைபுடன்

மதுரை ஸௌராஷ்டிர ஸபையாரால்

வெளியிடப்பட்டது

ஸௌராஷ்டிர விஜயாபதம் 635.

1947

TELUGU OPERA
“NAU A C A IT A ”
Text in Telugu, songs in notation, in Tamil,
and Tamil translation

Edited & Published

BY

PROF P SAMBAMOORTHY, B A , B L ,
Head of the Dept of Indian Music
University of Madras

The Saurashtra Sabha.

Hereby acknowledges its indebtedness to SRIMA
P N K SUBBARAMA IYER, who has been gracious enough
to bear the expenses of bringing out this publication

FOREWORD

The Saurashtra Sabha, Madura, deserves to be congratulated on having launched upon a programme of publications of select manuscripts on music in their library. Ever since I perused their valuable collection I have been impressing upon them the necessity of publishing them. The Walajapet collection includes manuscripts on a variety of topics. Those pertaining to music are especially valuable and interesting. They include not only unpublished musical compositions in notation but also unpublished works on Musicology.

It is a happy augury that the first work to be published is the "Nauka Charitram" in Sanskrit verse by Kavi Venkata Suri. The original "Nauka Charitram" is a beautiful opera in Telugu and is one of the grand creations of Tyagaraja. Deriving inspiration from this work, Kavi Venkata Suri has given us an admirable poem. His charming and racy style, his poetic gifts and imagery and his capacity for vivid and colourful portrayal of incidents are all patent in this work. Venkata Suri was a disciple of Walajapet Venkataramana Bhagavata and his name is already familiar to research scholars as the person who preserved for us the horoscope of the great composer.

The present work will be of interest to musicians and Sanskrit scholars alike

I hope the Saurashtra Sabha will follow up this publication, with publications of further manuscripts on music with them

6th May 1947	}	P SAMBAMOORTHY, Head of the Department of Indian Music <i>University of Madras.</i>
--------------	---	--

Printed at the SREEVATHSA PRESS, Royapettah, Madras 14

Published by The Saurashtra Sabha, Madras,

CHITRAKARTHI, 100, G. S. ROAD, MADRAS 14

॥ प्रस्तावना ॥

त्रिपुरहरतु तं तं भिन्नदन्तं धरन्तं
वरवितरणदक्षं दक्षपुत्रीसुपुत्रम् ।
दहरगगनभाजं विघ्नराजं स्वराजं
भवजलनिधिनावं भक्तिसिद्धयै भजेऽहम् ॥

तु जयतु धीमान् वेङ्कटाख्यश्च सूरिः
भुवि विहरतु काव्यं तस्य नौकाचरित्रम् ।
विभुनरहरिदेवप्रीतिपात्रं मनोज्ञं
समधुरकाव्यं रस्यतां भावविद्धिः ॥

इह खलु धर्मार्थिकाममोक्षार्थिषु मोक्षार्थिनामेव परमपुरुषार्थित्व
प्रतिपादित काले कालेऽवतर्णे परमाचार्यैश्चङ्करभगवत्पूज्यपादादिभि ।
साधनान्यप्युपदिष्टानि तस्य श्रद्धानाना सुलभसाध्यानि । तेषु साधने-
ष्वतिसुलभमचिरादेव फलमावधितृत्वादप्युत्कृष्टा मता परमात्मभक्ति । स
च परमात्मा निजभक्तमनाऽभीष्ट पूरयितुकामस्तस्येष्टरूप दधानस्तद्धृदि
विहरति । रूपारूपयागिहृद्दहराकाशविराजमानतेज पुञ्जस्वरूपी मनोहर-

स्तथा विद्ममाणस्तदा मोद जनयति । तथाप्यदृढविया केषामपि ब्रह्म-
जिज्ञासूना मादानुभवभ्रमविकारी मदोऽप्यकस्माज्जायेत ॥

बहुविचित्रे कृष्णचरित्रे दृश्यन्तामस्य सन्दर्भन्यासमयानि
हस्तामलकहृदयङ्गमान्युदाहरणानि । भगवान् श्रीवानुदेव पुनरावृत्ति-
रहितमहायोगिहृदयाभिर्गोपिकाभिर्गवृतन्तामा तद्विवानन्दास्वादोद्भवमो-
दमदमोदतिवाग्गलक्ष्या यमुताम्नस्सु ताभिस्मह मलोल नौकाविहार-
कोतुकव्याजेनाव्याजकरुणद्रिहृदय —

“सर्वधर्मान् परित्यज्य मामेकं शरणं ब्रज ॥”

इति गीतापदादितस्वोपदेशग्रहस्य सन्दर्भनिरूपणेन प्रत्यक्षप्रमाणीचकार ॥

स चेश्वरभक्ताना रुचिरा विषयो गान्धर्वरमभावादिकुमुमप्रफुल्लक-
विताकमलिनाविहाग्मिनेन वाग्गेयकारगजेन त्यागराजेनाश्रमाषाया
“नौकाचरित्राख्ये” गेयनाट रूपेक्षणके सन्दृश्य इति रमिकलाक-
प्रसिद्धम् । तच्च नाटक मदपुगेमर्वकलाशालानज्ञातविभागाध्यक्षपीठार-
णायमानैर्गान्धर्वकलाशास्त्रपारङ्गतैर्ब्रह्मश्रीसाम्बभृत्यार्याचार्यवर्यैरष्टा
भ्यो वर्षेभ्य पुरा सजोध्य सस्वग्निवद्धकार्त्तन सद्राविडतात्पर्य भगव-
लक्षणविचरण सम्यक्परिष्कृत्य संपादित तैर्गैव प्रकाशित विद्वद्गणमुविदित-
मस्ति ॥

सैषा कृष्णगोपिकानौकाविहारवस्तुका गोपालशृङ्गारलोलारहस्यरम-

शब्दचित्रार्थवाच्यचित्रादिमर्वालङ्कारभूषिते चित्रितामीन् केनापि महात्म-
 ना श्रीमत्कविवेङ्कटसूरिनाम्ना । एष कविश्चोलेष्वयम्पेडाप्रान्त-
 स्थरामचन्द्रपुरागव्यग्रामे सौराष्ट्रदेशस्थविप्रकुले पवित्राकृतमनुज्जर्षिगोत्रस्य
 यजुष्शाखाध्यायिनो महाविदुषश्श्रीनागयणशर्मणस्तस्य महर्धर्मिण्याश्श्री-
 मत्या रङ्गनायक्याश्च तत्र फलरूपोऽवतीर्णो महान्मा । समस्तविद्या-
 सपूर्णोऽय श्रीमद्वृषतीर्थार्थमाचार्यवर्य महान्त यतीन्द्रमाश्रित्य
 बहुशुश्रूषन्तोपितोपदेष्टृमानसस्तन्मुखादृहीतवान् ब्रह्मविद्योपदेशमवस्व ब्रह्म-
 रन्ध्रपरसीरुहोदरनित्यलग्नब्रह्मज्ञानदेशिकानुग्रहसपूर्ण । स च सकलहृदा-
 ह्यादप्रह्लादयोगीश्वरवरप्रदलक्ष्मीनृमिहचरणकमलध्यानशील —

“ एकैव शक्तिः परमेश्वरस्य

भिन्ना चतुर्धा विनियोगकाले ।

भोगे भवानी पुरुषे च विष्णुः

कोपे च काली समरे च दुर्गा ॥ ”

इत्यागमिकोपदेशात् प्रपञ्चाकारव्युत्पत्तिपरिच्छेदविनाशनलक्ष्या
 या करुणामिन्धोर्दक्षिणकालिकाया प्रपन्नपराधीनता प्रकटीकुरुते स
 निग्रहानुग्रहादिक खलु सर्व पारमात्मिकसूक्ष्मशक्तेः कारणकार्यकलना
 स्वाभाविक दृष्टान्तमनुभवसिद्ध जपयाजिनाम् ॥

तथैव चाह गुहानुभूतिपरमानन्दरसास्वादो महानरुणगिरिनाः
 परमहस —

“ தரணியி லரணிய முரணிர-
ணியனுடல தனைநக நுதிக்கொடு
சாடோங்கு நெடுங்கிரி
யோடேநது பயங்கரி. ”

(தேவேந்திர சங்க வகுப்பு)

उक्तञ्च कालिकाकमस्तोत्रे—

“ पुनस्तथा कूर्चयुगं जपन्ति
भवन्ति सिद्धा नरसिंहरूपाः ॥ ”

ब्रह्मध्यानयोगवाग्णाममाधिरस्य तस्य हृदये लक्ष्म्या मह
सानन्दं विहरन् भगवान्नुसिह प्रशन्तवाग्निभवमतिविपुलमति निजपद-
कमलयुगपूजानिर्भरासक्तिञ्च दत्तवान् मुदा पश्या तस्मा अनुग्रहार्हवरी-
ष्ठाय । किन्तु सिध्येद्वरगुरो हरो प्रसन्ने । वरकविश्वाय गान्धर्वोद्धारणा-
वताराणा त्यागराजयतीन्द्राणा शिष्यधुरीणस्य श्रोमद्वेङ्कटरमणभागवतस्या-
न्तेवासी सन् गान्धर्वञ्चाधीतवान् । भावरागतालुमहत्तराणि चास्य
कीर्तनानि रञ्जयन्ति रसिकान् ॥

अस्य महापुरुषस्य चरितसम्बन्धीनि विषयान्तराणि “ सौराष्ट्र-
विप्रबन्धु” गिति विरुदभाजा कु. वे. पद्मनाभार्ये द्राविडभाषाया विरचिते
सौराष्ट्रसभाप्रकाशिते “ श्रीमत्कविवेङ्कटसूग्स्वामिचरित्र ” इत्याख्ये
पुस्तके द्रष्टव्यानि जिज्ञासुभि । विरुदेन सौराष्ट्रविप्रबन्धुरपि वस्तुत-
स्सर्वविप्रबन्धुर्ज्ञाता वक्ता कविहृदयो दानशीलो दयात्मा सत्यवाग्वार्मिकश्च

महान् परोपकारी दृश्यतेऽसौ । “ भगवद्गीतासार ” इत्याख्ये द्वाविड पुस्तकान्तरे गद्यात्मिके संक्षेपेण विषयसारमात्रसङ्ग्रहविवरणेनासौ स्वप्रतिभया ब्रह्मजिज्ञासूनुपनयति कृष्णोपदिष्टब्रह्मज्ञानं प्रति । “ सत्सङ्गत्विस्सङ्गत्वं ” इत्यादिगीतवन्तो महान्तो भगवत्पूज्यपादाश्चङ्कराचार्यवर्यास्सत्सङ्गादारभ्य सोपानक्रमेण जीवन्मुक्तयन्तमुपदिष्टवन्नस्ससृतिमोक्षसुलभमार्गम् । एतावन्तो महनीयगुणवन्तो विप्रबन्धुपद्मनाभार्यसदृशलोके विहरन्ति सर्वदा सत्सङ्गार्हप्रत्यक्षोदाहरणभूता ॥

किं च सद्गुरुश्रीत्यागराजतच्छात्रवर्गस्वहस्तलिखितपुस्तकादीर्षितोत्तमभागवतादिकाव्यकीर्तनचरित्रगान्धर्वलक्षणग्रन्थमन्त्रतन्त्रज्योतिषशास्त्रेत्यादिवृहितानि विविधानि ग्रन्थग्लान्यनर्घानि श्रीमद्वेङ्कटरमणभागतवशोद्भववशस्थानि कतिपयेभ्यो वर्षेभ्यः पुरा स्वीकृतानि मधुरानगरीस्थेऽसौराष्ट्रसभाख्यया साहित्यपरिषदा । लोकोपकारार्थं वशीकृते ग्रन्थसतस्मिन्नान्ध्रलिपिलिखितं दृष्टमिदं “ नौकाचरित्रं ” नाम काश्मीरमत्क वेङ्कटसूरिविरचितम् ॥

एतद्ग्रन्थप्रकाशनविषये बहुशश्रोपकृतवतस्सौराष्ट्रसभानिर्वाहकः श्रीमत् पी. एस्. ए. कृष्णार्यस्य साहित्योद्धारणपोषणविषयदत्ता परोपकारचिन्तामणेस्साहाय्यं न विस्मर्यम् ॥

कवितारसनशीलसद्भक्तमानुषमानसानन्दनलक्ष्येण मया सपदि श्रममश्रुतमपान्तिमितमहददयद्वदयातन्दनकाव्यगर्वमात्रमात्र

मनुभूयता रमिकलोष्मान्यैर्विद्वद्धि । हम्क्षीग्न्यायेन
मया समर्पितमिदं ग्रन्थरत्न मत्परमपदायाङ्गकृत्य मा कृ-
तथा हि—

“पुराणमित्येव न साधु सर्वं
न चापि काव्यं नवमित्यवश्यम्
सन्तः परीक्ष्यान्यतरद्भजन्ते
मूढः परप्रत्ययनेयबुद्धिः ॥”

इति वितर्कमुक्तवान् मालविकाग्निमित्रे महाक-
कवित्वामृतनदीनदीनो महात्मा श्रीमत्कालिदास करुणाद्रो
कालिकाकटाक्षवोक्षणपात्रभूतो निर्भरभाक्तमता वरिष्ठ । काव्य-
चन्द्रार्कं निखिलरमिकजनजातानन्दवर्धन सहृदयविद्वन्मण्डले
श्चरद्भजमित्यखिलभुवनभर्तार लक्ष्मीनृसिंह प्रार्थयेऽहम् ॥

इति शम् ॥

मद्रपुरी ।
सर्वजिच्चित्रापूर्णमा ॥ }

पै. कृ. राजगो

PU LISHER'S OTE.

It was a full moon Lord Sri Krishna was in a boat on Yamuna Gopis were with him Conscious of the Lord's special favours, they were in an egoistic mood. The Lord, in His supreme mercy, wanted to correct them. "Nowka Charitra" describes how He did it.

"Nowka Chitra" was originally composed by Sri Thyaga Brahmam in Telugu Later, it was rendered in the Sourashtra language by Budda Alagar Arya of Salem. Mahakavi Venkatasuri has rendered it in Sanskrit in an exquisite way

It is said that Sri Venkatasuri's production elicited the admiration of Sri Thyaga Brahmam himself. No wonder, then, that it is regarded by Sanskrit Scholars as an inspiring intellectual treat of a very high order

On behalf of my Committee, I tender my most grateful thanks to Sri P. Sambamurthi, Head of the Department of Indian Music, University of Madras, for his very impressive foreword, to Sri P. K. Rajagopal Ayyar of Sangeetha Siroman Kalasala of Adyar, for all the trouble that he took to go through the original and in getting it printed as much as for his beautiful preface and to Sri P N K. Subburama Ayyar, of Madura for the financial help rendered by him in bringing out this publication.

MADURA, }
16-5-47. }

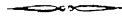
P S. A. Krishner,
Convener & Correspondent,
The Musuem & Sahitya Committee,
SOURASHTRA SABHA

ॐ

॥ श्रीगम प्रसन्न ॥

अथ श्रीमत्कविवेङ्कटसूरिणः कृतौ नीकाचरित्रे

प्रथमस्सर्ग

श्रियं न श्रीगोरीवदनवनजाको वितरतु

श्रिताना सन्ताना द्विरद्वदनाऽप्येकरदन ।

प्रभूतप्रत्यूहाचलदलनदम्भालिरनघः

प्रभातप्रोन्मोलन्नलिनमद्बहुक्कारिचरण ॥ १ ॥

तथा मे माधुर्यं किं वचमि वागीशदयिते

दयापूर्णापाङ्गे श्रितजननि देवा दिवि यथा ।

भवेयुर्माधुर्यं निमिषमनुभूयेदमतुल

कणादेवास्याजन्यमृतभित निर्धारितविय ॥ २ ॥

यतो जन्मस्थेमप्रलयवद्विद दृश्यमग्निलम्

यमाहुर्नीरूप निगमनिपुणा निगुणमपि ।

भजन्ते सम्मोद मर्तामि यमल वीक्ष्य यमिन

स मे कल्याणाय प्रभवतु भवाम्भावितरणि ॥ ३ ॥

त्यक्त्वा सन्देहकोटि भयलवमभजन् लीलया सानुरागं
वाचातोत विजेतु हरिमहमिह मद्राग्विसर्गेर्यतिप्ये ।

यद्गोपीभिर्जनन्याप्यतिरभममसौ यन्त्रितस्सप्रमोद
सामर्थं विश्वमूर्ति श्रितकृतकरुणो व्यामतो दामतश्च ॥ ४

याचे स्तुवन् कविवरान् रचयेऽहमद्य
नौकाविहारचरित नृहरे पवित्रम् ।

न्यूनातिरिक्तमिह यद्यपि तत्समस्त
क्षन्तव्यमेव ननु तैः करुणाद्रिभावै ॥ ५ ॥

भूभारोच्चारणाय प्रथितयदुकुले देवकीगर्भसिन्धौ
जातो यातो यशोदाप्रियतनुभवता ह्लादयन् गोपकन्याः ।

ब्रह्मेशानामरेन्द्रप्रभृतिपुरवरैस्सादरप्रेक्षणीया
नौकाक्रीडा वितेने हरिरहह सह स्त्रीभिराभिस्सहेलम् ॥ ६

श्रुत्वा तस्य मुहुर्मुहुर्गुरुरिपोश्चारित्रमत्यद्भुत
स्मृत्वा तच्च पुनः पुन श्रुतिसुख तस्यैव चिद्रूपिणः ।

तत्राभीरवधूजनैश्चिरधृतं स्वात्मीयगोहादिक
ब्रह्मज्ञैर्निरहममैरिव परं सर्वं ह्यहो विस्मृतम् ॥ ७ ॥

नून स्वतन्त्र इति नाम हरे प्रसिद्धं
यत्तत्स्वभक्तपरतन्त्र इतीह जातम् ।

प्रागेव यद्वृजवधूहृदयं विदित्वा

नौकाविहारकुतुकी स बभूव कृष्ण ॥ ८ ॥

मुररिपुरथ वेणुं स्वस्य विन्यस्य चौष्टे

निजमुखमस्तासौ पूरयन् सप्रमोदम् ।

नरमृगादीन् मोहयन् सुखर हा

सरिगमपधनीति स्वैरमुद्रायति स्म ॥ ९ ॥

अधरनिहितवेणोस्तस्य हस्ताग्रशाखा-

क्रमपिहितविमुक्तच्छिद्ररुद्धोत्थिताभिः ।

मधुररवसुधाभिर्निर्वृत तत्र सर्वं

हरिविरहविहस्तस्त्रीसहस्रं विहाय ॥ १० ॥

हृष्यत्सु तत्र सकलेषु चराचरेषु

खेदं ययुर्युवतयस्त्विति यत्तदेतत् ।

तस्याधरं मधुरिपोर्मधुरं विलज्जा

कान्येयमद्य मुरलीं पिवतीति नूनम् ॥ ११ ॥

तद्वेणुगानामृतपानमत्ता

वि मुहुस्तद्विरहाङ्कुशेन ।

वीथीस्तमन्वेष्टुमुपागमस्ताः

विष्वग्गवाक्षान् विकिरन्त्य एव ॥ १२ ॥

वीथीं ययौ सोऽपि मुदा तदानीं

नि काम स्पृहयन्निवाशु ।

मुक्ताफलान्यञ्जलिना गृहीत्वा

प्रसारितापाङ्गनरङ्ग एव ॥ १३ ॥

चलद्भिरलकैरथ क्षणवियागमयोगभृत्

मुख ददृशुर्ग्रन्ता मुग्धरस्य गापाङ्गना ।

यथा त्रिवि शरद्धनैर्द्रुतविमुक्तपञ्छादित

तुषारकरमण्डल तृपितनच्चक्रोगङ्गना ॥ १४ ॥

दृष्ट्वा नव नवमिवागतमच्युत त

हृष्टा पर मपदि तत्र नमेत्य सर्वा ।

एह्येहि मे भज भुजान्तर्गमित्यनेन

साक ययुर्वुवतयाऽन्यविहाग्दजान् ॥ १५ ॥

हसन्ती सत्येका चलितपृथुवक्षोजयुगल

सुम विन्यस्यन्ता शिरमि मशिरःकम्पमपरा ।

समीकुर्वन्त्यन्या निजकरनखैस्त्वैरमलकान्

वहन्तीं सवेष्ट्य प्रययुग्मित कृष्णमबला ॥ १६ ॥

काचिच्छुम्भति काचिदाह्वयति त काचिन्मुहु प्रेक्षते

काचित्तर्जयति भ्रुवा समदन्त काचित्ममालिङ्गति ।

काचिद्दर्शयति स्तनो म्वहृदय व्याग्व्याति काचिद्दृशा

वीटीं काचिदुपग्रहस्यथ हर्माग्य ह्यहो योषिताम् ॥ १७ ॥

वैष्यति मत्प्रियो मयि रतो मामीक्षते मत्प्रभुः
 मानाथो मदनस्वय मम गुरुर्मत्पूर्वपुण्योदय ।
 णा मम भूषणं मम धन नाथोऽनुरूपो ममे-
 त्यानन्दातिशयेन तत्र नृनरि गोप्योऽन्वगच्छंस्तदा ॥ १८ ॥

प्रनृत्यन् प्रहसन् प्रगायन्
 आनन्दसिन्धौ सुभृशं निमज्जन् ।
 ।योक्त्यैव हरि तदासौ
 स्त्रीणां समाजो यमुनामगच्छत् ॥ १९ ॥
 क्रोडन्मरालीततधुतगरुदुद्धतवातावधूत-
 व्याकोचाज्जातजातोत्पतितमधुकरीत्रानमङ्गीतविद्याम् ।
 ।घन्ते शिरोभिस्तटतरुनिवहाः पश्यता गच्छनेति
 प्रत्युद्गम्य प्रणोता इव मृदुमरुता ताम्स्त्रियस्तामपश्यन् ॥ २० ॥

हसन्नान्या व्रजति वग्टा सैकतमहो
 मुहुः पद्मावल्या स्मरति मधुपालिस्स्वसुकृतम् ।
 च्छाया साम्यं भजति हरिनीलस्य महसा
 तरङ्गालिर्यस्याम्स्पृशति मणिसोपानमसकृत् ॥ २१ ॥

प्राप्य तामद्भुता रम्या

कालिन्दी काममोहिता ।

कामिन्यः कामुक दृष्ट्वा

कृष्णमन्योन्यमब्रुवन् ॥ २२ ॥

कुञ्जममङ्गमरश्कृतिटङ्कतीभिः

दृप्यन् लतागुणसुयोजितपुष्पबाणैः ।

प्रादुर्बभूव पिकनिखनवीरवादैः

मारो मृदुश्वसनसारथिरद्य कष्टम् ॥ २३ ॥

मिहिरदुहितुरासा पश्यतीना (?) विनोदं

पयसि रचितनौका दृक्पथे काप्यथाभूत् ।

शमयितुमरिवर्गं सश्रिताना हरौ द्राक्

व्रजति निमिषशून्या शेषशय्येव सिन्धौ ॥ २४ ॥

राकाचन्द्रसमश्रोका

नौका ता प्रेक्ष्य तज्जले ।

हर्षचिन्तासमायुक्ता

कान्ता ऊचुरिदं मिथः ॥ २५ ॥

विहर्तुमधिरुह्य सुवेन नीरे

नीले यमस्वसुरिय तरणिस्तु हृद्या ।

: कथं मुररिपुर्नयतु (?) सहाद्य

बालो नृपालतनयो मणिभूषणोऽयम् ॥ २६ ॥

नीरे शौरिमयुक्तमद्य नयतुं (?) हा कि सुखं त विना

कि वा वक्ष्यति नो रुषास्य जननी को वात्र निर्वाहकः ।

दुर्वादो भुवि दुर्जयोऽजनि यदि क्रीडान्यथास्यान्न कि

हा कष्ट हि वशेन तिष्ठति हरिर्नैव कथं वा द्रुतम् ॥२७॥

इत्यालोच्य नमः प्रेक्ष्य

रविरस्तं भजेदिति ।

गमने त्वरमाणास्ता

नौकामभिययुस्त्रियः ॥ २८ ॥

विनात्मानं यियासूनां

अनाहूतस्तदा हरिः ।

तासां व्यवसितं बुद्ध्वा

प्रोवाच तदिदं वचः ॥ २९ ॥

गोप्यः कः पुरुषः विना कचिदपि स्त्रीणां श्रुतः साहसः

न स्थेयः तरुणीजनस्य विहृतो केनापि यूना हरे ।

हा किं ब्रूत बलाद्रसो न हि सुखं स्वप्नेऽपि तस्य कचित्

नैवं नः परयोषितस्तव वचो युक्तं विनोदेन वा ॥ ३० ॥

युक्तं वोऽभिहितं मया युवतयः क्षेमाय नैवान्यथा

हा गोप्यो वत मद्विना तृणमपि क्षोण्यां चलेद्वा क वा

सत्यं यद्यपि चिन्तनीयमवला ह्याजानतो मीरव ॥ ३१ ॥

नेताहमस्मि निखिलेन गवामिहैक

स प्राणिनामिव हरिर्न विदुर्भवत्य ।

न न्व किशोर इति विश्वमनोयभाव

प्रख्यातमेतदपि किं न विदुस्त्रियोऽम् ॥ ३२ ॥

इति प्रयुक्तिभिस्तासा

प्रत्याख्यातोऽपि सादग्म् ।

प्रत्ययार्थमिदं भूयो

जगाद वचन हरि ॥ ३३ ॥

सत्यं मद्वचनं न पश्यमिह व क्रीडा जले सर्वथा

नावा वापि भवेद्विना यदि मया मिन्धूदसञ्चारिणा ।

नित्यं स्यादयशो भुवीदृशमहो कृत्यं वधूभि कथं

मा कार्यं ननु बोधना बलमिदं हा कस्य न ज्ञायते ॥ ३४ ॥

श्रुत्वा वचस्सपदि तस्य हरेस्तदेतत्

मत्वापि तथ्यमिति सर्वमहो विमुग्धा ।

ध्यात्वा क्षणं चरितमस्य पुरानुभूतं

स्मृत्वा पुनर्वचनमीदृशमब्रुवस्ता ॥ ३५ ॥

मज्जन्तीना रहमि वयमि स्वैरमर्कस्य पुड्या

रन्ध्रान्वेषित किमपहनान्यशुकानि त्वया न ।

हा विन्यस्यन् निलकमलिके त्व पुग सादर मे

दुर्ज्ञेयात्मन्नवरमदञ कि न तद्विस्मृत वा ॥ ३६ ॥

कियदिह नवनीत भुक्तमित्येव पृष्ट-

स्त्वयदिति मम बाह्योरन्तर नास्पृश किम् ।

स्मर नवनवनीत भुक्तशेष निवाय

क मयि शरविडाल प्रेषितो निद्रितायाम् ॥ ३७ ॥

आस्ये विलिप्य गतवान्न किमङ्ग मे त्वं

भुञ्जान एव नवनीतमहो तदास्ताम् ।

नूनातिवेऽग्रजन्मनाति सहैव मुण्वा

हा मे रह किमकरोस्मर वञ्चक त्वम् ॥ ३८ ॥

चोरश्चिगदिह गृहोत इति स्ववेश्म-

न्याधाय सम्यगरर स्थिरमेव बद्धा ।

गत्वा रयेण जननीसविधेऽपि सन्त

त्वा वीक्ष्य कि किमयि न स्मृतगङ्गनाभि ॥ ३९ ॥

त्वद्वेणुगानकलया न वशीकृत कि

यजे पग स्मर स यज्विवधजनोऽपि ।

पौरैः पुरन्दरबलि विरचय्य तुभ्य

वर्षे महत्यपि चिर वद न स्थितं वा ॥ ४० ॥

सत्यं मयोक्तमिति यद्वदसीह नस्त्व

जानीमहे तदखिल नयतु (१) किल त्वाम् ।

हा तेषु तेष्ववसरेष्वयि यद्यदुक्त

तत्तन्न तथ्यमिति वा कुटिल न तद्वा ॥ ४१ ॥

इति तासा हरिर्वाक्यै-

रदितस्स पुनः पुनः ।

पुष्पवृष्टिसमस्पर्शै-

रिदं वचनमब्रवीत् ॥ ४२ ॥

अप्रस्तुतै किमु वचोभिरिहोपयुक्तं

मामेव संश्रितवता किमु दुस्तरं स्यात् ।

। लम्ब्य तरन्ति लोकाः

ससारसागरमपीदृशसिन्धुरास्ताम् ॥ ४३ ॥

ममोऽम्बुधावपि मया न किमुद्धृतोऽद्रिः

ग्राहो गजेन्द्रमुपरुध्य न किं निकृत्तः ।

सोमश्च किं न निहतो निगमापहारी

गेदरोऽपि किमितो न विवासितोऽभूत् ॥ ४४ ॥

प्रथमस्सर्ग

पुत्रं निमोलितमहो पुनरेव भेजे

सान्दीपनिस्तदपि किं न ममैव यत्नात् ।

मह्नाहुशौर्यमविकुण्ठितमप्रतर्क्यं

सत्यं ब्रवीमि तदल हृदि संशयैर्वः ॥ ४५ ॥

इति तद्वचनं श्रुत्वा

क्षणमालोच्य तास्त्रियः ।

सत्यमेवेति निश्चित्य

तुष्टुवुर्मनसा हरिम् ॥ ४६ ॥

इति श्रीमत्कविवेङ्कटसूरिण नौ

नौकाचरित्रे

प्रथमस्सर्ग ॥

॥ श्री ॥

अथ श्रीमत्कविवेङ्कटसूरिणः कृतौ

नौकाचरित्रे

द्वितीयमर्ग

ततोऽतिधैर्यमालम्ब्य

सहसा न वधूजन ।

सन्ननाह तदा नौका-

मारोढुं सह शौरिणा ॥ १ ॥

अथ दिवमुपमर्पन्स्वप्रभा भास्वनेव

ह्यहमहमिकया ता नावमारोहतीस्ता ।

सगममनुयात शौरिणा प्रेक्षितु तत्

नममि च समवेत स्वर्वधूमि क्षणेन ॥ २ ॥

नीर्वा सम्वध्य गाढ द्रुतगतिशिथिल द्राक्ममीकृत्य गात्रे

विन्यास भूषणाना स्मितरुचिलहरीप्रस्फुरत्तारहारा ।

स्कन्धान्तात्केशपाशोच्छुरितसुमनस मम्यगाकृष्य बद्ध्वा

चेलान्तास्तास्तदानीं ञ्जटिति युवतय कर्णधारीबभूवु ॥ ३ ॥

जल्पन्त्यो नृहरे कथा प्रतिमुहुस्सम्प्रार्थयन्त्यो नदीं

पश्यन्त्योऽम्बुनि तत्र तत्र शतश पद्मोत्पलाना वनीः

गायन्त्या मधुर रयेण तरणि सञ्चोदयन्ति स्म ताः ॥ ४ ॥

चलापाङ्गे किञ्चित् प्रसरति-विलीना श्लषगणा

स्मितेऽप्याविर्भूते विक्रान्तमभूदुत्पलवनम् ।

उपक्रान्ते गीते सपदि मधुपा दूरमगमन्

पुरा वक्त्रे स्त्रोणा सरयमपतन् ये च विवृते ॥ ५ ॥

दण्डक्षेपवलद्भुजाग्रवलयप्रत्युत्तरत्नप्रभा-

जालालातनिपातशङ्कितरटद्भावज्जलेभच्छपाः ।

एतद्धोरतरार्भटीशमितनत्तत्क्षुद्रयादोगण-

व्यापारा समचोदयन् पयसि ता नौकामभीकस्त्रियः ॥ ६ ॥

स्वेदक्लिन्नमृगीमदश्लथकचप्रभ्रमिपुष्पोत्कर-

व्यालोलालकतारहारमसकृद्विसस्तरुद्धाशुकम् ।

हृष्यत्कङ्कणनिकण स्तनतटप्रभ्रष्टचेलाञ्चल

नौकाया परिवर्तनेन तदभूत्सर्वं वधूमण्डलम् ॥ ७ ॥

तत्रामोदहिमोदमिश्रितधुमत्पाटोरपङ्कोत्तमै

अन्यान्य परिदिग्धवाहुलतिकाः सद्रत्नभूषोज्ज्वलाः ।

त्रिभ्राणाम्सुममालिकास्सतिलका धूपैर्वैरैर्धूपिता

सामोद कृतवीटिका युवतयस्स्वर्गं वृथा मेनिरे ॥ ८ ॥

तथारमत सर्वात्मा

तत्र स्त्रीषु हरिर्यथा ।

मय्येव रमते शौरि-

रिति मन्येत तज्जनः ॥ ९ ॥

गृह्णाति कचिदञ्चले कचिदलंकर्षत्यसौ कुन्तले

फाले न्यस्यति चित्रकं किरिति च प्रालेयतोयं स्तने ।

वक्त्रे चुम्बति कुत्रचित् स्पृशति च काप्यङ्गुलीभिः कटिं

तत्रैव नृहरिर्वधूसमुदये पूर्णत्वमाशंसति ॥ १० ॥

कचिदीक्षतेऽधरसुधामाकाङ्क्षते च कचित्

वक्षोजेषु नखक्षति वितनुने ज्ञात्वाशयं भाषते ।

न्त भजते कचिन्क्षणमसौ सीताङ्ग एव कचित्

सर्वासामपि योषिता स रमते सान्निध्य एव प्रभुः ॥ ११ ॥

क्रीडन्ताभीरकन्याभि-

र्भानुकन्याम्भसि प्रभुः ।

बिनोदमकरोदेव

वाक्केलिधृतकौतुकः ॥ १२ ॥

वेण्यां कर्षति कोऽयमत्र शठ मे हा चुम्बसि त्वं

शैवाल ननु कर्षित न किमयि स तमम्भोरुहम् ।

हा मां वञ्चयसि प्रमत्त न तथा हत्वा स्तनौ ते शपे

प्रज्ञाने क तवोरमूलमविशद्धा हन्त कि कुर्महे ॥ १३ ॥

हा रे क्रूर कुचं मम स्पृशसि कि बालेन कि कुङ्मलं

चक्षुस्ते क तवाशुक क तु गतं वेणीसमाबन्धने ।

सस्तं किञ्चिदतो नु तद्भ्रममगाद्वाचाटयुक्त न ते

सत्यं ताडयते न मामिति गिरा कृष्णस्य सा विस्मिता ॥१४॥

पश्यावोऽब्जवनं तथैव सखि हा कि वा पतन्नेत्रयो-

मुग्धे सारसकेसरः किमधरे दष्टं सखीन्दिन्दिरैः ।

चेल कर्षति कोऽस्ति भीरु पवनः किं वाप सी-

त्याक्लिष्टस्समिया कयापि सुदृढ कृष्णोऽत्र योषाकृतिः ॥१५॥

इति तत्र हरिं स्त्रीषु

रममाण यथामतम् ।

अतोषयन् विरिञ्च्याद्याः

सौवर्णसुमवृष्टिभिः ॥ १६ ॥

बद्धा श्वलमलं स्मितपूर्णगण्डा-

। कचेषु कुसुमानि गृहीतदण्डाः ।

प एव नृहरिं तदपत्यलीला

गा एव तरणिं समचोदयंस्ताः ॥ १७ ॥

एवमावर्तयन्तीना

नावमाभीरयोषिताम् ।

आनन्दातिशयेनैव-

माविरामन् मिथोगिर ॥ १८ ॥

अहो नस्सौभाग्य वसति मविधेऽत्रैव नृहरि

परीरम्भारम्भे भजति भुजयोगन्तरमपि ।

यथा काम काम दिशति मधुरा नोऽधरसुधा

गिरा दूरे शोर्गेर्जयति रतितादृग्विधसुखम् ॥ १९

अहो नस्तारुण्य स्मरपितुरधीन विजयते

तथेद लावण्य वसनमणिभूषोज्ज्वलमपि ।

यदेतन्नैपुण्यं रतिषु वत न श्लाघ्यमभवन्

मुरारे कारुण्यात्तदिह सफल जातमखिलम् ॥ २०

एवमाभीरभीरूणा-

माकर्ण्य मधुरा गिर ।

स्वराडपि सुखी वै तै-

रब्रवीत्तदिह हरि । ॥ २१ ॥

अहो मन्दं मन्द मलयमरुदावाति शिशिर

हेदानीं धन्यस्फुटमनुभवत्येष तदिदं

वधूना सौन्दर्यं शनमखमुखानामसुलभम् ॥ २२ ॥

।व प्रशस्य बहुधा नृहरिस्वभाग्य

भाग्यं श्रियोऽपि स वधूहृदय विदित्सु ।

।ण्डान् विनिक्षिपत मो करभोपमोर्वः

पश्चादित परमिति प्रहसज्जगाद ॥ २३ ॥

आकर्ण्य वचनं तस्य

स्मितपूर्वमुदीरितम् ।

मत्वा तत्कुटिल योषा

गेषादिदमथाबुवन् ॥ २४ ॥

। किं जल्पसि साधु साधु विदित चेत्स्वदीय हरे

बाल सान्त्वयसि क्षतिं विरचयन् गात्रेषु डोलादिभिः ।

। वा त्वामयि विश्वसेदलमल वाचानया ता दृढं

बद्धा निक्षिप दूरतो न चलति ह्यस्मासु युक्तिस्तव ॥ २५ ॥

। दृष्ट्वा तवाधरसुधारुचिरं मुखाब्ज

श्रुत्वा च ते श्रुतिमधूनि वचासि मोहात् ।

। मायात्वनेन क उपाधिरिति स्थितास्म

प्रागेव नैवमिति नो विदित मतं ते ॥ २६ ॥

एव वचोभिर्वहुधा
 क्रूरैस्तास्तमवाकिरन् ।
 तीक्ष्णधारैरिवाम्भोभि-
 स्सुमेरु मेघपङ्क्तय ॥ २७ ॥

त्रिदशविभुसभाया पुण्ययोषित्प्रपञ्च-
 स्त्रिपुरहरसभाया प्रेतभूतप्रपञ्च ।
 जलजभवसभाया मौनिभिष्टुप्रपञ्च-
 स्त्विति नृहरिसभायामूचुरामीरकन्या ॥ २८ ॥

तत्रानुलेपनमणीमयभूषणस्र-
 काम्बूलदिव्यवसनैस्समलङ्कृतास्ताः ।
 कान्तास्स्वरौप्यतरणौ हरिणा विरेजु-
 काम स्वकोयसरणौ शशिनैव तारा ॥ २९ ॥

आश्लिष्यन्त्यः प्रतितटि मिथो भावयन्त्योऽब्जनाम
 निध्यायन्त्यस्सरसमनघ चेष्टयन्त्योऽङ्गकानि ।
 उद्गायन्त्यो मुहुरपि कल द्योतयन्त्योऽनुराग
 ताः क्रोडन्त्यस्सुसुखममुख विस्मरन्ति स्म मुग्धा ॥ ३० ॥

सौन्दर्यातिशयेनाथ

अत्र नन्दनन्दनं विना ।

स्वसमानमनालोक्य

सगर्वमिदमब्रुवन् ॥ ३१ ॥

विविहरहरयो वा शक्रमुख्याम्बुरा वा

कचकुचवदनाना वीक्ष्य नो रूपलक्ष्मीम् ।

विगलितधृतिसारा किं भजेयुर्न माह

विधुतमहितभावा किं भवेयुर्न नम्राः ॥ ३२ ॥

ब्रह्मापि स्वसुता सर्माक्ष्य सहसा मोहाटवो प्राविश-

हृन्दा वीक्ष्य पुरा पुराणपुरुषोऽप्यङ्गीचकार भ्रमम् ।

सर्वज्ञोऽपि स दारुकावनवधूमोहान्धकारेऽपत-

त्पाश गौरिरिहापि नस्समगमद्भाग्य वधूनामहो ॥ ३३ ॥

आनन्दातिशयेनैव-

मानन्दनिधिसन्निधौ ।

नार्यो मदवशादब्रुव-

विवशास्तदिदं पुनः ॥ ३४ ॥

जानीते रतिमञ्जसानुभवितुं मिथ्यागिरिं प्रब्रुव-

जानीते स्फुटमेव मोहयितुमप्यालोकिने स्त्रीजने ।

जानीते किल पृष्ठतोऽन्वदितुमप्यालाक्य नस्सौभग-

जानीते कथमेष चालयितुमत्रैता म नौका जिज्ञा ॥ ३५ ॥

तत्रैव रममाणाना

तासामानन्दमद्भुतम् ।

नाल स्मर्तुमपि ब्रह्मा

वक्तुमन्ये कियद्विधा ॥ ३६

इति श्रीमत्कविवेङ्कटसूरिण कृतौ

चरित्रे

द्वितीयस्सर्गः ॥

अथ श्रीमत्कविवेङ्कटसूरिणः कृतौ

२ । चरित्रे

तृतीयस्सर्ग ॥

श्रुत्वाथ वचन तासां

सौन्दर्यमदगर्वितम् ।

चिन्तयांमास निमिषं

स्वान्त एव तदा हरिः ॥ १ ॥

उन्मस्तक मदमसौ तरुणीजनाना-

न्देवो न तारयितुमत्र विचित्रशक्तिः ।

मेनेऽतिवातघनगर्जितभीकरोरु-

वर्षान्धकारसमुदञ्चितरन्ध्रतोयैः ॥ २ ॥

मेने यथा हृदि वधूनिवहोरुगर्व-

निर्वापणाय निगमान्तविचारवेद्यः ।

तेने तथैव सहसा सुरमं निकाय-

म्यञ्जोत्तितो भगवन्त इति संश्लिष्यते ॥ ३

शान्तक्षेपणिनाण्डव सग्भसव्यालीनगानारव

शङ्कातक्लिमनोऽङ्गनासमुदय मच्छिद्रनौकातलम् ।

जज्ञे दुस्सहदुर्निवागतरणिम्बच्छन्दचार तदा

दुर्वाताम्बुदधोपभीषणमहद्वर्षं नमोमण्डलान् ॥ ४ ॥

तदा नौकातलच्छिद्रा-

दागच्छति जलेऽङ्गना ।

विमला विह्वला भूत्वा

मिथो वचनमब्रुवन् ॥ ५ ॥

गर्जन्त्यभ्रगणा पतन्ति च शिला रुन्धन्ति धारा दिशो

वानाश्चैव तदुद्धवास्तत इत कर्षन्ति नौकामिमाः ।

भूत्वा रन्ध्रमिहापि हन्त तरणेगन्त प्रविष्टं पयः

किं कुर्म किमनाय्यमौ नृपमुत का वा भवेन्नो गतिः ॥ ६ ॥

प्रागेवेदमनर्थहेतुकमिति व्यक्तं मयोक्त स्त्रिय-

श्चोत्रे किं न्यपतत्तदीषदपि वस्सत्य बलीयान् विधि

बह्वीना स्थितिमेकतो मृगदशामाहुर्युगान्ते बुधा

गर्वे चैवमभूदित. परमिय भानोस्सुता नो गति ॥ ७ ॥

एतन्महार्हगुणदूषणदोषतो वा

अस्माकमेव गृहनिर्गमलक्षतो वा

सम्भावित तदिदमस्य जम न विद्म ॥ ८ ॥

कृत्यं रहस्यमिह न प्रथितं यदि स्या-

तद्वल्लभैरपि वियोजयितु न किं स्यात् ।

आनीत एष न विमृश्य वधूभिरत्र

हा नोऽद्य चञ्चलमवैर्यमुपैति चेत् ॥ ९ ॥

इति चिन्ता समासाद्य

त्रातारमनवेक्ष्य च ।

कालिन्दीं प्रार्थयामासु-

रेव क्षेमाय तास्त्रिय ॥ २० ॥

कालिन्दि नेऽञ्जलिग्यं रचितोऽङ्गनाभि-

स्मम्पूज्य पुष्पनिकरैर्बहुधातिभक्त्या ।

कामेन वामगतिना खलु वञ्चितास्म-

स्त्रायस्व नस्तव गृहाण विभूषणानि ॥ ११ ॥

अस्माभिरेकमिह चिन्तितमन्यदेव

देवेन किं किमिह निश्चितमस्ति वा न ।

फाले यथैव लिखित विधिना तथास्तु

स्त्रीभि कृतं किमपि तत्प्रलयाय नूनं
 द्यासीद्विनोद इह नोऽयमनर्थहेतु ।
 बुद्ध्या हतास्स कथनेन किमद्य देवि
 त्रायस्व बालकमिमं स हि जीवितं न ॥ १३

एवं तां प्रार्थयन्तीस्ता
 हर्यर्थे हरिणीदृश ।
 दृष्ट्वा विधिमुखा देवा
 एवमन्योन्यमब्रुवन् ॥ १४ ॥

अपारससारसमुद्रतश्चिरता-
 न्प्रतारयत्येष निमेषत प्रभुः ।
 स्त्रियो नदीं तस्य कृतेऽल्पजीवनेऽ-
 प्यहो मुहुस्ता प्रणमन्ति सादरम् ॥ १५ ॥

अथ तत्प्रार्थनाया च
 व्यर्थायां ब्रजयोषित ।
 शौरेः पूर्वस्थिति स्मृत्वा
 विलप्तमुपचक्रमु ॥ १६ ॥

क्रीडन्तं पुरि शैशवेन तरुणीतुङ्गस्तने निर्मल-
 ऋदन्तं प्रतिगोहमन्ययुवतीस्सायन्दिव सद्वियम् ।

सुख्यन्त सुदतीजनैस्मह तरुच्छायासु धीरैर्नुत

म्वाल त समनीनयन्निह सरिन्मध्य स्त्रियो हा कथम् ॥ १७ ॥

दुर्वेद्धैव हि सङ्गताऽयमतुलोऽनघोऽत्र नो योषिता-

मानीतोऽयमिहाप्सु कि युवतिभिस्तोयेऽतिभीरुर्हरि ।

कालिन्दीं महमा प्रतार्य निबिडे वर्षान्धकारेऽप्यमु

मीदन्त पृथुक पुनर्गमयितु मात्रन्तिक हा कथम् ॥ १८ ॥

अथैव विलपन्तीना-

न्तासामाभीरयाषिताम् ।

सुभोतवदिमा वाच-

म्प्रोवाच मधुसूदन ॥ १९ ॥

अह बदरनिमित्तं गृह्य (१) मुक्ताफलानि

प्रविशति मयि वीथीं नर्मगोष्ठ्या स्त्रियां व ।

पयमि मिहिरसूनो वञ्चितोऽहं विनोतो

हितमिति युवतीना विश्वसेत्को नु वाच ॥ २० ॥

वैद्यस्येव वचश्शोरे-

रधैर्यकरमङ्गना ।

श्रुत्वा तत्सुभृश भीता

कान्तास्तद्विदमब्रुवन् ॥ २१ ॥

स्थितमयि पुरि दागन् वञ्चयित्वात्र शोरि-

न्दुतमनुनययाक्यैरगतयन्तीभिरामि ।

इह मधु मधुकीटान् वञ्चयित्वा विमृष्ट

स्फुटमुरुतरुणाखावढ्मानीय भूमौ ॥ २२ ॥

हा त्वन्निमित्तमयि नस्तनुपोषण च

हा त्वत्कृते गुरुजनस्य विमाननं च ।

स्नानादिकर्मसु मदा स्मरणं च ते न

किन्न्वेतदर्थमहहा नृहरे सुजातम् ॥ २३ ॥

आतृप्तिं तेऽङ्घ्रिकमलद्वयमेवनेच्छा

देहान् त्वदर्थमुपकल्पयितुं स्थितास्था ।

सौख्यं त्विनं परमिति त्वयि नो दुःखा

किन्न्वेतदर्थमहहा नृहर सुजातम् ॥ २४ ॥

नस्त्वा श्रुतिस्मृतिपुराणनुत प्रपत्ति-

स्त्वन्नाम तारकमिति त्वदुपामनं च ।

त्वद्दाल्यकृत्यमहनं च कथञ्चिदेव

किन्न्वेतदर्थमहहा नृहरे सुजातम् ॥ २५ ॥

प्राग्जन्मकोटिषु भृतं सुमहत्तपश्च

प्राप्तं पुराजनुषि राघवतो वरश्च ।

एतन्निमित्तमयि किं नयि तद्वयं न
त्यक्तु वयं पयसि हा नृप सुजानम ॥ २६ ॥

भृश विलपतीव-
माभीर्युवतोरमौ ।
समीक्ष्य जावनापाय-
मिदमाह तथा हरि ॥ २७ ॥

कालो न शोचितुमयं भजनाशु धैर्य-
क्कामस्य हन्तुर्गपि कर्मफल ह्यलङ्घ्यम् ।
उन्मुच्य कञ्चुकचयान्द्रुतमेव नोका-
रन्ध्रे विनिक्षिपत माधु यथाम्बु नायात् ॥ २८ ॥

श्रुत्वा तदा यदुवरस्य वचोऽमृतानि
मत्वा हितानि सहसा व्रजमागमाक्षय ।
बद्धाञ्चलानि सुहृद नवकञ्चुकानि
मुक्त्वा मुखे निदधिरे विवरस्य तस्या ॥ २९ ॥

इति श्रीमत्कविवेङ्कटसूणि कृतौ

नौकाचरित्रे

तृतीयस्मर्ग ॥

अथ श्रीमत्कविवेङ्कटसूरिणः कृतौ

नौकाचरित्रे

चतुर्थस्सर्गे ॥

तद्रत्नचित्रितनवीनखलोनजात

क्षिप्तं मुखेऽतिविपुलस्य विलस्य तस्य ।

नातं ग्रहिस्मपदि तुङ्गतरङ्गसङ्घै-

स्तास्तत्समीक्ष्य सहसैव तथैवमूचुः ॥ १ ॥

हा तानि कञ्चुकगतानि ह्वानि नीरं

वाताहति न सहने तनुता तनोर्न ।

जानूपरि स्पृशति रन्ध्रसमुद्गताम्भ

का नो गतिर्वद हर पृथु ने यशस्स्यात् ॥ २ ॥

अस्मानुपायकथनेन वियोगभीरू-

स्त्रायस्व दर्शय बल तव यत्पुरोक्तम् ।

सयोगतोऽजनि वधूभिरय प्रयास-

स्साह्य हरे तव कदा पि न विस्मरेम ॥ ३ ॥

ज्ञे किमेतदसुहृज्जनदृष्टिदोषा-

ज्जन्मैव न किमथ वास्य कृते स्वदोषात् ।

त्रायसे श्रितनृपाल भयात्किमस्मा-

न्नायाति हा तव कृपा नृहरे किमर्थम् ॥ ४ ॥

ति तासा महाबाहु-

र्निशम्य परिदेवनम् ।

दमाह तदा शौरि

कटौषधमम वच. ॥ ५ ॥

॥यं भवत्यवसर परिदेवनस्य

साय भवेज्ज्ञादिति पश्यत कार्यशेषम् ।

वीयं नवाशुकचय सहसा विमुच्य

देयं मुखाय विवरस्य वधूभिरस्य ॥ ६ ॥

श्रुत्वा हरेरिदमवीरदृशोऽन्तरङ्गे

गत्वा नवं परिभव व्यथया ह्रिया च ।

भूत्वा पर विमनसस्त्वनितम्बिनीत्व-

मुक्त्वा धिगस्त्विति पुनर्गिरमेवमूचु ॥ ७ ॥

कार्यं कथं तदिदमा किमुवाच शौरि-

रस्मात् मानधनता न हि किं स्त्रियश्चेत ।

हा किं रहस्यमिह जीवितमस्ति चेन्न
कान्ताः पुं निजवन परिपालयाम् ॥ ८ ॥

हा कृष्ण किं वदसि वञ्चनया तत्राल
कस्याश्चिदप्यनघमापुरतो वदैवन् ।
माभूदिहापदि तदेतदसाधुमौख्यं
गोप्या विमृश्य कुरुनाश्वियमात्महत्या ॥ ९ ॥

हा कृष्ण शक्नुयुरिमा किमिहापि नग्नै-
स्स्थातु नवैरवयवैर्भुवि तद्यशो वा ।
हा हन्त मद्रचनमद्य निशम्य मुग्धा
मा प्रापयिष्यथ तट किमितो न जाने ॥ १० ॥

किं पाप्मना फलमिदं नृहं वधूना
किं नो ललाटलिपिरेवमिति स्थिता वा ।
वादाय किं प्रणय एष निसर्गतश्चे—
द्दामाः कदापि भुवि विश्वसितुं न योग्या ॥ ११ ॥

एवं निशम्य वचन
हरेरक्लिष्टकर्मण ।
चिन्तयामासुरबला
मिथ कर्तव्यता प्रति ॥ १२ ॥

समस्तजगदाधार-

स्सर्ववेदार्थनिश्चय ।

केन वा त्रायते देवः

पथा सर्वं समीक्ष्यताम् ॥ १३ ॥

श्चित्य सत्यमिति तस्य वचस्त्रियस्ता

कृष्णस्य तत्र गनकैस्त्वदुक्कलजातम् ।

न्मुच्य सत्रपमधो विवरान्तरेऽस्मि-

न्निक्षिप्य तस्थुरथ तत्सर्गिदाजहार ॥ १४ ॥

श्येयुरित्यथ भृश प्रतिपद्य लज्जा

सङ्कुच्य गात्रमखिल विनताननाब्जा ।

॥च्छादनाय कुचयो करयोर्युग स्व

नाभूदिति स्वहृदि दैवमदूषयस्ता ॥ १५ ॥

॥सा गलद्वसनशैवलबन्धखिद्य-

द्वक्षोजकुड्मलतनूलतिकाननाब्जै ।

कोसरोऽम्बुभरित स्फुटमन्तिकस्थ-

तत्कृष्णजीवनदता प्रकटीचकार ॥ १६ ॥

वीनेषु तेषु वसनेषु विवर्धितेषु

निक्षिप्य वक्षसि हरि प्रममोक्ष्य तस्य

रूपं सगद्गदमिदं पुनरब्रुवन्ताः ॥ १८ ॥

एव ललाटलिखितं यदि नो विवात्रा

तस्यान्यथाय न भवेदिति ते वचोभि ।

नग्नान्स्स काममिदमेव हरेऽवशिष्ट

हा कष्टमशुकचयं क न दृश्यते हि ॥ १८ ।

एव विलप्य करुणं हृदि पूर्वपुण्यान्

मत्वाथ नश्वरमितीदृशसर्वभाग्यम् ।

सत्कृष्णपादसरसोरुहमाप्नुकामा

वामा अपि स्फुटतरं मिथ एवमूचुः ॥ १९ ॥

पश्यामो न कमप्युपायमिह यस्मात् स्त्रियो नो भवे-

दाकण्ठं समभूज्जलं न सहते भारन्त्वितो नोर्ध्वम् ।

नामैवास्य हरेरजन्यवदतः ध्यायन्त्य एवासकृ-

द्वत्तया तच्चरणौ स हि श्रितविभुर्दद्यात्सुखं नो हरिः ॥२॥

नीतं कञ्चुकमशुकं च विगतो मानः क नो जीवितं

नौका मज्जति मज्जतीह हरिरप्यद्याम्बु संवर्धितम् ।

भो ब्रह्मेश मुकुन्द माधव हरे नस्तद्वर्ति प्रापये-

त्याक्रोशद्गदवल्लवीकलकलैर्दृष्टदाभट्टि ॥ २० ॥

सर्वाधारस्सकलगुणधिनिर्गुणो निर्विकार-

स्मर्त्वात्मासौ सकलविभवोऽप्यादिमध्यान्तशून्यः ।

साक्षीरूपस्सकलनिगमोत्तमको मोहनाङ्ग-

स्साक्षादासीत्तमथ महिला प्रार्थयामासुरेवम् ॥ २२ ॥

इदं सर्वं सत्यं न भवति जगद्भोगविषयः

पदं ते दिव्यं न प्रदिश परमं श्रीशं नृदरे ।

यदेतद्भस्मेन्द्रप्रमुखविवुधैस्मेवितमल

शुकव्यासाकूरपृभृतिविनुत वेदविदितम् ॥ २३ ॥

आकर्ण्य नीरजदृशा भृशमर्थना ता-

मालोक्य तादृशदशामतिदुस्सहा च ।

क्रव्यादनीरदमरुकृतदीनरक्ष

कृष्णस्तदा हितमिदं कृपया चचक्षे ॥ २४ ॥

मामेव चेतसि निधाय पिवाय नेत्रे

पाणिद्वयेन महसैव निरुद्धवाग्ना ।

भक्त्या क्षणं भजत चेद्भवदिष्टदैव

दद्यात्सुखं युवतयः कुरुतैवमाशु ॥ २५ ॥

वैद्यस्येव गदार्दिता धनवतो निस्त्वा यथा सेवका-

गर्भिण्यश्च यथा प्रसूतिममये स्वे सूतिकायास्तथा ।

भक्त्या तत्र वचो निगम्य नृहरेगच्छाद्य हस्तैस्त्रिय-

स्वान्यक्षाणि भजन्त्य एव हृदि त प्रापुम्स्थिति पौर्विका

न ध्वान्तं न हि गर्जितं न च मरुद्वर्षं न चाम्भोधरा

नौकाया न हि कुत्रचिलवज्रल नालोकि रन्ध्र क वा ।

दृष्टा सापि निजस्थले तरलतामुन्मुज्य तत्र स्त्रिय-

श्रैलान्यन्तिक एव कञ्चुकयुतान्यालोक्य हर्षं गताः ॥

सक्षिभ्रु स्मितमञ्जु खेलदलक फालम्फुरच्चित्रक

चञ्चत्कुण्डलरत्नदीधितिलमद्गडस्थलीगामितम् ।

दृष्ट्वा मन्मथमन्मथस्य नृहरेगस्य तदिन्दूज्ज्वलं

मुग्धास्तत्र पुगनुभूतममुग्व विस्मृत्य दृष्ट्वा जगुः ॥ २८

दृष्ट्वा त निजरूपनिजितमनाजन्मानमञ्जाननं

मानार्थं मृदुभाषिण मुग्हर स्निग्धावलोक हरिम ।

क्रोडन्तं सतत निकुञ्जमदने हृक्कञ्जमध्ये मता

त्रातार वग्कुञ्जरस्य नितगमालिङ्ग्य दृष्टास्त्रिय ॥ २९

गन्धान् हिमोदकलितान् घनसारमिश्रान्

भूवलभाय ददुरम्बुजचारुनेत्र्य ।

कस्तूरिकानिलकमप्यलिकेऽस्य चक्रु-

शशीताशुवर्गनिलकस्य तदा तरुण्य ॥ ३० ॥

दिव्यैः सुवर्णवसनैर्मणिभूषणैश्च

पुष्पादिभिर्मदनरूपमप्युजयन्ता ।

सर्वं निवेद्य निजभोगमुखं तवेति

नीराजनं च निगमावसथम्य चक्रुः ॥ ३१ ॥

तस्योपदां समुपकल्प्य तदा तरुण्य-

स्तारुण्यमेव तरुणम्य मुदा स्वकीयम् ।

चक्रुः प्रणाममपि मानस एव मुग्धा

भक्त्यान्विता मुग्धरम्य महम्भृङ्गवः ॥ ३२ ॥

एव हृदि हरिणलोलविलाचनाम्ना-

स्वप्रजयं तत्र नुमृश विविधोपचारैः ।

आनन्दमपुगुल हृदि योगभाज-

स्मन्दर्शनाद्भगवतोऽनुभवन्ति य वै ॥ ३३ ॥

ताराणामिव चन्द्रमा दिविपदा मध्ये यथैषा विभुः—

मुक्तानामिव पद्मगगनग्लो यद्वद्वशाना द्विपः ।

शौरिस्तद्वदभात्तदा मृगदृशा मध्ये मृगं प्रेक्ष्य त

सम्पूज्यापि मुमैस्ततो निगमस्तद्वीक्ष्य हृष्टास्त्रियः ॥ ३४ ॥

ततोऽवरुह्य तरणेस्तरुणीगणाम्ने

सानन्दमध्वनि निजोत्सवसम्भ्रमेण
सार्थीकृतेन्द्रमुखवर्त्यनिमेषभावा ॥ ३५ ॥

गन्धेन मूर्छति दिशो दश दिव्यधूपे
पुष्पाणि वर्षति नभस्स्थितदेवसङ्घे ।
कान्त्या प्रसर्पति दिश करदीपिकोघे
गच्छन् परा पथि मुद स वधूजनोऽगात् ॥ ३६ ॥

दृप्यन्नवाशुकचयैर्वरकञ्चुकैश्च
पादाङ्गुलीकणिततन्नवभूषणैश्च ।
हस्ताङ्गुलिस्फुरितरत्नमयोर्मिकाभि-
गच्छन् परा पथि मुद स वधूजनोऽगात् ॥ ३७ ॥

गण्डस्थलीस्फुरितकर्णविभूषणैश्च
वक्षस्थलीचलितभासुरतारहारैः ।
हस्ताङ्घ्रिनिकणितकङ्कणनूपुराद्यै
गच्छत् परा पथि मुद स वधूजनोऽगात् ॥ ३८ ॥

गायन् हरि दिवि किरन् पटवासपांसून्
प्रोक्षन्मिथस्तनतटीषु हिमोदबिन्दून् ।
विष्वदिदशो धवलयन् स्मिनचन्द्रिकाभि-
गच्छन् परा पथि मुद स वधूजनोऽगात् ॥ ३९ ॥

सवीजयन् करचलव्यजनानिलैस्म्वै-

रालिङ्गयन् मुहुरुगेजयुगेभुजैश्च ।

ब्रजोद्वहन् सरसमच्युतमक्षियुग्मे

गच्छन् परा पथि मुद स वधूजनाङ्गात् ॥ ४० ॥

भम्मिल्लविच्छुरितदिव्यसुमोदिताभि-

रुत्कीर्यमाणपटवाससमेधिताभि ।

स्त्रैर घमध्वमदनर्धसुवासनाभि-

र्गच्छन् परा पथि मुद स वधूजनोङ्गात् ॥ ४१ ॥

एव ब्रजन् ब्रजवधूनिवद्वस्तदानीं

हर्षेण त सह नयन् मधुकैटभारिम् ।

मध्येपुर कमपि नैजविहारगेह

प्रापय्य तत्र तदिदं शुभमाचक्षे ॥ ४२ ॥

मङ्गल महानुभाव देवदेव मङ्गल

मङ्गल श्रितासदातिमञ्जनाज मङ्गलम् ।

परात्परेन्दिरासहाय मङ्गल

मङ्गल मकन्द कृष्ण न सदास्तु मङ्गलम् ॥ ४३ ॥

७ : ॥

एतद्वे सूरिणा विरचितं पापौघविध्वंसनं

पुण्यं पुण्यं । हितं सुमहितं नौकाचरित्रं हरेः ।

नित्यं यद् यात् पठेच्च स भवेद्भक्त्या व बलात्

तेनैवाशु सुयोजितोऽत्र परतश्च्रेयोऽमृताभ्यां सुधीः ॥ ४४

इति श्रीमत्कविवे सूरिणः कृतौ

नौकाचरित्रे

र्थस्सर्गः ॥

॥ समाप्तश्चायं ग्रन्थः ॥

Copies can be had of —

The Saurashtra Sabha,

Madura

&

The Indian Music Publishing House,

4, Bunder Street, Madras

NAUKA CHARITRAM